

Nr 60.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, *dels* till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag för budgetåret 1954/55 beräkna ett anslag av 30 000 000 kronor (bil. 20), *dels ock* till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag för samma budgetår beräkna ett investeringsanslag av 200 000 000 kronor (bil. 31, punkt 5), har Kungl. Maj:t i propositionen nr 51, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 15 januari 1954, föreslagit riksdagen att *dels* till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kronor, *dels* medgiva, att Norrbottens järnverk aktiebolag må, efter beslut av Kungl. Maj:t, disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 75 000 000 kronor, *dels ock* till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för nämnda budgetår anvisa ett anslag av 30 000 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergvall* och fru *Gärde Widemar* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herr *Boija m. fl.* (II: 516), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta *dels* att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 51, *dels* att hos Kungl. Maj:t begära tillkallandet av sakkunniga för utredning av Norrbottens järnverk aktiebolags nuvarande status och dess framtida räntabilitetsutsikter med därpå grundade förslag till en mer genomgripande rekonstruktion av företaget, innefattande en prövning av olika alternativ, bl. a. frågan om företagets eventuella överförande i enskild ägo under fullgoda garantier för järnverkets fortsatta drift, *dels ock* att medgiva, att Norrbottens järnverk aktiebolag må, i avvaktan på verkställandet av ifrågavarande utredning, efter beslut av Kungl. Maj:t disponera en kredit i riksgäldskontoret på 95 000 000 kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svärd* och *Ewerlöf* (I: 406) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hjalmarson* och *Birke* (II: 521), i vilka hemställts, att riksdagen i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 51 måtte a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning av läget i Norrbottens järnverk aktiebolag och av de förhållanden, som med verket äger samband, att styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag anmodas närmare angiva de icke affärsrättsliga omständigheter, som kan vara av betydelse vid en bedömning av företagets resultat och framtid, samt att de förslag, vartill undersökningarna enligt ovan samt önskemålet att differentiera och stärka näringslivet i Norrbottens län kan föranleda, snarast måtte föreläggas riksdagen; b) till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 30 000 000 kronor; c) till bidrag till Norrbottens järnverk aktiebolag för räntebetalningar och avskrivningar å driftbudgeten under tionde huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kronor; d) i övrigt avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 51,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Dickson* väckt motion (II: 8), vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en snabb utredning beträffande Norrbottens järnverks tillstånd och förutsättningar, med öppet redovisande av eventuella hittills dolda omständigheter, samt att riksdagen innan denna utredning föreligger icke fattar något beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om ökad investering i företaget.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna II: 516, I: 406 och II: 8.

Norrbottens järnverk aktiebolag bildades efter beslut av 1939 års urtima riksdag. Den första utbyggnaden av järnverket omfattade, utom sinterverk och vissa hjälpanläggningar m. m., tre elektriska tackjärnsugnar med en kapacitet av 90 000 ton per år och ett elektrostålverk. För denna utbyggnad tillsköt staten i form av aktiekapital sammanlagt 22 000 000 kronor. Dessutom anvisades, likaledes såsom aktiekapital, 4 500 000 kronor till ett thomasstålverk. Sistnämnda anläggning kom dock icke till utförande under järnverkets första utbyggnadsskede, som avslutades år 1946.

År 1945 anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning rörande möjligheterna att upprätta en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten. Efter förslag av styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag förelades riksdagen år 1946 och 1947 planer för järnverkets vidare utbyggnad. Den av riksdagen slutligt fastställda utbyggnadsplanen innebar i huvudsak följande.

Järnverkets tackjärnskapacitet skulle ökas genom uppförande av en koksmasugn för tillverkning av omkring 200 000 ton tackjärn per år. Vidare skulle uppföras en valsverksanläggning, bestående av ett götvalsverk, ett grovvalsverk samt ett fin- och trådvalsverk. Denna anläggning skulle ha en produktionskapacitet av 300 000 ton handelsjärn per år. Den faktiska produktionen väntades emellertid komma att hålla sig omkring 225 000—

250 000 ton per år. För att ernå avsedd produktion erfordrades också en utvidgning av sinterverket, de båda stålverken samt hjälpanläggningarna och de allmänna avdelningarna.

Kostnaderna för den sålunda planerade utbyggnaden av Norrbottens järnverk beräknades till sammanlagt 155 000 000 kronor. Av detta belopp hade 4 500 000 kronor — till uppförande av thomasverket — redan tidigare anvisats i form av aktiekapital. I samma form beviljades av 1946 och 1947 års riksdagar för utbyggnaden sammanlagt 55 500 000 kronor. Återstoden av det erforderliga beloppet eller 95 000 000 kronor skulle enligt riksdagens beslut av bolaget anskaffas genom lån, för vilka staten genom riksgäldskontoret ställde garanti.

År 1950 fann bolagsstyrelsen, att ytterligare i runt tal 145 000 000 kronor erfordrades för att fullfölja utbyggnaden. Med anledning härav hemställde styrelsen om ett aktiekapitaltillskott av 110 000 000 kronor samt om statlig lånegaranti för 35 000 000 kronor. Riksdagen begränsade emellertid kapitaltillskottet till 60 000 000 kronor och beslöt att lånegaranti skulle ställas för återstoden av det erforderliga beloppet, 85 000 000 kronor.

Till aktiekapital i bolaget har alltså anvisats tillhoppa 142 000 000 kronor. Efter nedsättning med 12 000 000 kronor år 1946 uppgår aktiekapitalet f. n. till 130 000 000 kronor, varav 120 000 000 kronor avsetts för järnverkets utbyggnad enligt 1946 och 1947 års riksdagsbeslut. För sistnämnda ändamål har bolaget dessutom upptagit statsgaranterade lån å 180 000 000 kronor.

Vidare har staten enligt riksdagens beslut ställt garanti för förlagslån till bolaget å 6 000 000 kronor. För järnverkets byggande och drift har följaktligen i form av aktiekapital eller lån av staten tillhandahållits i runt tal 330 000 000 kronor.

Järnverkets utbyggnad är nu praktiskt taget avslutad. I samband därmed har styrelsen för bolaget anmält, att de slutliga byggnadskostnaderna kommer att uppgå till i runt tal 318 000 000 kronor och sålunda med 18 000 000 kronor överstiga det belopp, som bolaget hittills erhållit för ändamålet. Samtidigt har styrelsen framlagt en beräkning rörande bolagets behov av rörelsekapital. Beräkningen slutar på ett belopp av 110 000 000 kronor, däri inbegripet en marginal å 25 000 000 kronor för mötande av tillfälliga fluktuationer och väntade förluster under de närmaste åren. Vidare har framlagts en räntabilitetskalkyl för tiden 1954—1956, enligt vilken bolaget under normala produktionsförhållanden, vilka dock väntas inträda först sistnämnda år, kan förränta ett kapital av högst 85 000 000 kronor. Under åberopande av dessa förhållanden har styrelsen föreslagit viss omläggning av sättet för bolagets finansiering. Förslaget innebär, att bolaget i form av aktiekapital erhåller ett tillskott av sådan storlek, att de lån å tillhoppa 180 000 000 kronor, som upptagits för bestridande av utbyggnadskostnader, kan inlösas samt att beräknad merkostnad för utbyggnaden ävensom vissa andra kostnader, tillsammans 20 000 000 kronor, blir täckta. Tillskottet av nytt aktiekapital skulle i enlighet härmed utgöra 200 000 000 kronor.

Behovet av rörelsekapital, som hittills blott intill 6 000 000 kronor täckts genom ett statsgaranterat lån, har till återstående del bestritts genom tillfälliga lån, som f. n. uppgår till sammanlagt ca 80 000 000 kronor. Styrelsen hemställer, att hela upplåningen i detta sammanhang i fortsättningen skall få ske i riksbanken. Som nyss nämnts utgör det av styrelsen i denna del önskade beloppet — vilket också skall innefatta täckning för fluktuationer och väntade förluster under de närmaste åren — 110 000 000 kronor. Slutligen anhåller styrelsen om medgivande för bolaget att genom nedsättning av aktiekapitalet med 30 000 000 kronor verkställa utjämning i räkenskaperna av förluster å ungefär samma belopp. Efter nu nämnda förändringar i fråga om bolagets aktiekapital skulle detta komma att uppgå till 300 000 000 kronor, vilket belopp i stort sett kommer att motsvara det bokförda värdet av anläggningstillgångarna.

Beträffande järnverkets produktion utgår styrelsen numera från att huvuddelen av det tillverkade tackjärnet skall användas för fabrikation av valsverksprodukter, i vilket hänseende den antagna kvantiteten är 215 000 ton per år. Härutöver räknar styrelsen med en avsaluproduktion av ca 30 000 ton martintackjärn.

Vid remissbehandlingen av bolagets förslag har i fråga om bolagets totala kapitalbehov och räntabilitet i det hela icke rests några invändningar mot styrelsens beräkningar i och för sig. Kommerskollegium framhåller dock, att styrelsen räknar med låga avskrivningssatser, vilka på längre sikt icke torde vara tillräckliga för erforderlig förnyelse av anläggningarna. Vad angår det i nuvarande läge erforderliga finansiella stödet till bolaget har flertalet remissinstanser i stort sett tillstyrkt förslaget. Statskontoret anser sig emellertid icke kunna anbefalla en rekonstruktion på grundval av föreliggande material utan förordar, att nu endast vissa enligt ämbetsverkets mening ofrånkomliga åtgärder vidtages. Sålunda föreslås, att medelstillskottet begränsas till 50 000 000 kronor. Riksgäldsfullmäktige önskar å andra sidan en rekonstruktion, vilken mera väsentligt beaktar företagets vanskliga läge och skulle skapa ett gynnsammare utgångsläge för järnverkets fortsatta drift, samt föreslår därför längre gående åtgärder än bolagsstyrelsen för närvarande tänkt sig. Fullmäktiges förslag innebär, att bolagets aktiekapital ökas med 70 000 000 kronor samt att bolaget erhåller ett ränte- och amorteringsfritt anslag å 105 000 000 kronor från fonden för låneunderstöd. Sistnämnda belopp överförs omedelbart till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster och täcks genom driftbudgetanslag å 35 000 000 kronor under tre på varandra följande budgetår. — Kommerskollegium och fullmäktige i riksbanken anser att bolagets upplåning av rörelsemedel icke bör ske i riksbanken. Behovet av dylika medel bör enligt riksbanksfullmäktiges mening täckas genom en rörlig kredit i riksgäldskontoret på förslagsvis 50 000 000 kronor och i övrigt genom upplåning i marknaden.

Beträffande framtidsutsikterna för Norrbottens järnverk aktiebolag ger, framhåller departementschefen, den av styrelsen framlagda räntabilitetskalkylen vid handen att bolaget i varje fall icke för närvarande kan för-

ränta det kapital, som investerats i anläggningarna. I och för sig bör ett sådant förhållande ge anledning att överväga ett nedläggande av bolagets rörelse eller, om driften skall fortsätta, en radikal rekonstruktion av bolaget i finansiellt avseende.

I anslutning härtill erinrar departementschefen först om att verksamheten vid Norrbottens järnverk, såsom i vissa remissyttranden påpekats, icke bör bedömas ur enbart affärsmässiga synpunkter. Till grund för 1939 års beslut om järnverkets tillkomst låg bl. a. ett sedan lång tid närt önskemål att i Norrbotten öppna möjlighet för inhemsk förädling av järnmalmen från de lappländska gruvorna. Det syntes föga tilltalande, att praktiskt taget all denna malm skulle exporteras och förädlas i andra länder samtidigt som en icke ringa del av vår tackjärnsimport utgjordes av sådan vara, som eventuellt tillverkats av exporterad lapplandsmalm. I och med krigsutbrottet fick de försörjningsmässiga motiven för ett järnverk i Norrbotten ökad styrka. Nödvändigheten att så långt möjligt trygga landets järnförsörjning under den begynnande krisen blev en faktor av stor betydelse för verkets tillkomst. I diskussionen om järnverkets uppförande framhölls vidare, att försörjningsmöjligheterna i detta län, där regelmässigt stora svårigheter mötte att bereda sysselsättning åt den växande befolkningen, därigenom skulle ökas väsentligt. Det påpekades, att nativitetsöverskottet i länet var förhållandevis större än i någon annan del av landet och att arbetslöshetssiffrorna plägade vara relativt höga även under goda konjunkturer.

Trots dagens vanskligheter lär det, fortsätter departementschefen, icke kunna bestridas, att de förväntningar, som i nämnda avseenden knutits till Norrbottens järnverk, i ej ringa mån infriats. Försörjningsmässigt har järnverket otvivelaktigt under en stor del av den senaste kristiden spelat en viktig roll, för vilket man ur näringslivet och ur allmänna synpunkter har anledning vara tacksam. Länsstyrelsen i Norrbottens län har vidare med rätta understrukit de ur befolknings- och arbetsmarknadssynpunkter gynnsamma verkningarna av järnverkets tillkomst och bl. a. pekat på den betydelse, järnverket har och kommer att ha för att begränsa utflyttningen från länet av ung arbetskraft. Om utbyggnaden av järnverket icke kommit till stånd synes åtskilligt tala för att statsmedel i ena eller andra formen måst tagas i anspråk för att underlätta sysselsättningen inom länet. Detta förhållande bör särskilt beaktas vid bedömningen av statens åtgärder i förevarande sammanhang.

Ett nedläggande av driften vid Norrbottens järnverk skulle enligt departementschefen — oavsett den stora engångsförlusten för staten — uppenbarligen icke stå i god samklang med de motiv, på vilka järnverkets tillkomst grundades, och har f. ö. ej ifrågasatts av någon remissmyndighet.

Av en remissmyndighet har föreslagits en verklig finansiell rekonstruktion av bolaget med avskrivning till betydande del av däri nedlagt kapital, alltså vida längre gående åtgärder än styrelsen ifrågasatt. Häremot må, framhåller departementschefen, till en början anföras, att en mera väsentlig avskrivning av det investerade kapitalet ej bör komma i fråga utan syn-

nerligen starka skäl. Enligt departementschefens uppfattning, som bestyrks av vad som framkommit vid remissbehandlingen, kan läget ingalunda anses så ogynnsamt att en dylik lösning bör förordas. Den omständigheten att full förräntning icke synes kunna ernås inom närmast överskådlig tid, om nuvarande priser blir bestående, eller att bolaget en tid lidit jämförelsevis måttliga förluster -- vilka i stort sett kan förklaras av osedvanligt ogynnsamma betingelser för rörelsen -- torde icke utgöra tillräckligt skäl för nyssnämnda åtgärder. Styrelsens räntabilitetskalkyl bygger på erfarenheter från järnverkets drift under alltför kort period för att kunna läggas till grund för ett mera definitivt ställningstagande i fråga om bolagets verksamhet eller finansiering. Före ett dylikt ställningstagande bör enligt departementschefens mening ytterligare driftserfarenheter ha inhämtats samt alla möjligheter till förbättring av driftsresultatet noga ha undersökts och så långt rimligen kan ske tillvaratagits. Bolagsstyrelsen har ju också framhållit, att den ständigt pågående förnyelseprocessen i fråga om anläggningar och arbetsmetoder samt vissa nyinvesteringar -- bl. a. för att möjliggöra förbättring av thomasstålets kvalitet -- kan komma att på längre sikt få en kostnadssänkande effekt.

De åtgärder, bolagsstyrelsen nu påkallat, åsyftar också väsentligen blott att undanröja vissa olägenheter, som visat sig vara förenade med det nuvarande sättet för bolagets finansiering. Dessa olägenheter är av skilda slag. Till en början må erinras, att järnverkets utbyggnad onekligen till alltför stor del finansierats genom upplåning, varmed följer en högre räntebelastning än bolaget under överskådlig tid kan bära. Vidare är bolagets behov av rörelsemedel icke f. n. tillgodosett på ett tillfredsställande sätt. Det rör sig här om ett till stor del långfristigt kapitalbehov, som ej lämpligen i den utsträckning som hittills varit fallet bör täckas genom mer eller mindre tillfälliga krediter hos affärsbanker och andra kreditgivare.

Att olägenheterna med bolagets nuvarande finansieringsform i möjligaste mån bör undanröjas synes departementschefen ligga i öppen dag. Härför erfordras enligt departementschefens mening icke en sådan ytterligare utredning, som en reservant bland riksgäldsfullmäktige önskat. Samtliga remissinstanser utom statskontoret har också förordat, att åtgärder vidtages i angivet syfte. Den av statskontoret tänkta lösningen, som endast avser att vinna täckning för uppkomna förluster och merkostnader för utbyggnaden, är icke tillräcklig för ändamålet. För egen del vill departementschefen i första hand, i likhet med flertalet remissinstanser, förorda bolagsstyrelsens förslag om anvisning av medel till inlösen av de statsgaranterade lån å sammanlagt 180 000 000 kronor, med vilka utbyggnaden huvudsakligen finansierats. Vidare synes 20 000 000 kronor böra ställas till förfogande för täckande av den konstaterade merkostnaden för utbyggnaden m. m. I enlighet med styrelsens förslag synes departementschefen nu nämnda belopp, sammanlagt 200 000 000 kronor, böra tillföras bolaget i form av aktiekapital. Härigenom bortfaller för bolagets vidkommande större delen

av den besvärande räntebelastningen. Visserligen åsamkas därvid statsverket motsvarande utgiftsökning till följd av de ökade årliga kostnaderna för stats-skuldens förräntning. Då emellertid som alternativ till den av departementschefen tillstyrkta åtgärden endast kan tänkas antingen en bortskrivning av i järnverket nedlagt kapital eller återkommande anslag till bolaget för täckande av ränteutgifterna, synes departementschefen den föreslagna lösningen böra godtas. I enlighet med vad nyss anförts synes sålunda till ny-teckning av aktier i bolaget för nästa budgetår böra anvisas ett belopp av 200 000 000 kronor.

Departementschefen anser sig vidare böra förorda, att staten medverkar till en mera tillfredsställande ordning för täckande av bolagets behov av rörelsekapital än den, som hittills varit rådande. I likhet med bolagsstyrelsen förutsätter departementschefen att detta behov skall täckas genom upplåning. Enligt departementschefens mening är det av vikt, att en vä-sentlig del av rörelsekapitalet tillföres bolaget genom stående krediter. I fråga om formen för den erforderliga kreditgivningen till bolaget ansluter departementschefen sig till riksbanksfullmäktiges förslag, som innebär att en rörlig kredit för bolaget upplägges i riksgäldskontoret. Maximibeloppet av denna kredit synes böra fastställas under hänsynstagande dels till bo-lagets aktuella behov av medel för inlösen av tillfälliga rörelsekrediter, dels till den av vissa remissinstanser framförda riktiga synpunkten att en del av bolagets kreditbehov för rörelsen allt fortfarande bör täckas genom kredit i den allmänna marknaden. Med dessa utgångspunkter synes beloppet av den rörliga krediten i riksgäldskontoret lämpligen böra bestämmas till högst 75 000 000 kronor. Det förutsättes få ankomma på riksgäldsfull-mäktige att bestämma räntan å krediten.

Styrelsens hemställan om medgivande att utjämna den i bolagets räkenskaper upplupna förlusten å i runt tal 30 000 000 kronor genom nedsättning av bolagets aktiekapital har i princip godtagits av remissinstanserna. Av in-tresse är härvidlag, framhåller departementschefen, särskilt priskontroll-nämndens påpekande om de hinder för utnyttjande av ett gynnsamt prisläge, som nämndens priskontroll samt handels- och industrikommissionens re-striktiva licenspolitik — var för sig välmotiverade av läget — under den berörda tidrymden utgjort. Dessa ingrepp har — samtidigt som de inneburit att bolagets produkter tillförts avnämare på den inhemska marknaden i större omfattning och till lägre priser än som eljest blivit fallet — på ett kännbart sätt påverkat bolagets ekonomiska resultat.

Med hänsyn till det sagda finner departementschefen sig böra biträda styrelsens ifrågakarande hemställan och föreslår i enlighet härmed, att mot-svarande avskrivning göres i statens räkenskaper. För detta ändamål synes för nästa budgetår under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapital-medelsförluster böra anvisas ett anslag å 30 000 000 kronor.

Utskottet. Till utbyggnaden av Norrbottens järnverk ha hittills av stats-medel ställts till förfogande dels 142 miljoner kronor i form av aktiekapi-

tal, vilket efter medgivande av 1946 års riksdag nedsatts till 130 miljoner kronor, dels sammanlagt 180 miljoner kronor genom lån, för vilka staten genom riksgäldskontoret ställt garanti. Vidare har staten genom riksgäldskontoret ställt garanti för förlagslån å högst 6 miljoner kronor. Därvid har förutsatts, att behovet av rörelsemedel utöver nämnda belopp skall täckas genom upplåning i vanlig ordning. För järnverkets uppförande och drift ha således i form av aktiekapital och lån av staten tillhandahållits i runt tal 330 miljoner kronor.

Sedan järnverkets utbyggnad nu är i stort sett avslutad, har det visat sig, att de totala byggnadskostnaderna jämte vissa andra kostnader beräknas överstiga det belopp, som hittills ställts till förfogande för utbyggnaden, med i runt tal 20 miljoner kronor. Bolagets behov av rörelsekapital uppskattas till 85 miljoner kronor, vilket är det belopp, som bolaget anser sig kunna på längre sikt förränta, vartill kommer en marginal av 25 miljoner kronor för mötande av tillfälliga fluktuationer och väntade förluster.

Utsikterna för att bolagets drift skall kunna uppnå en tillfredsställande lönsamhet te sig icke för närvarande gynnsamma. Orsakerna till företagens svårigheter äro emellertid många, därvid dess allmänsociala och beredskapsbetingade karaktär icke bör förbises. Emellertid har det förhållandet att bolaget icke synes kunna för närvarande förränta det kapital, som investerats i anläggningarna, icke från något håll tagits till intäkt för ett nedläggande av driften. Utskottet har härvidlag icke någon avvikande mening. Endast i fråga om de åtgärder med avseende å sättet för bolagets finansiering, som kunna vara påkallade av bolagets aktuella ställning, ha skilda meningar framförts.

Motionsvis har uttalats angelägenheten av att en noggrann teknisk-ekonomisk utredning om bolagets dagsläge och framtida räntabilitetsutsikter bör företagas och att på grundval av denna en genomgripande rekonstruktion bör ske. En sådan finansiell sanering skulle enligt vad som både motionsvis och i propositionen framhållits närmast gå ut på en avskrivning av en väsentlig del av det på järnverket nedlagda kapitalet, varvid en motsvarande belastning av driftbudgeten skulle erfordras. Utskottet finner i och för sig icke något vara att erinra mot en dylik utredning men ifrågasätter, om tidpunkten nu kan vara lämplig härför. Utskottet vill nämligen framhålla, att järnverkets utbyggnad först nu är avslutad och att bolaget tidigast år 1956 synes kunna uppnå normal produktion. Härav följer, att tillräckligt underlag för närvarande saknas för en verklig finansiell rekonstruktion av bolaget. Enligt utskottets mening, som också kommit till uttryck i propositionen, böra en längre tids erfarenheter från järnverkets drift ha inhämtats samt alla möjligheter till förbättring av driftsresultatet undersökts och såvitt möjligt utnyttjats, innan en sådan rekonstruktion kan vidtagas. Sådana undersökningar synas närmast ankomma på bolagsledningen att utföra. Därest det framdeles skulle befinnas önskvärt att underkasta de resultat, som bolagsledningen kommit fram till, en närmare granskning, synes en sådan lämpligen böra anförtros åt särskilda sakkunniga, vilka dock icke böra vara

engagerade i företag, som konkurrera med järnverket. Utskottet, som alltså anser, att en utredning i den omfattning, som i motionerna föreslås, icke för närvarande är lämplig eller nödvändig, avstyrker de motionsvis gjorda yrkandena i här berörda del.

Såvitt utskottet kunnat bedöma, torde de framlagda räntabilitetskalkylerna vara baserade på så långt görligt är realistiska utgångspunkter med reservation dock för pris- och kostnadsutvecklingen. I vart fall synas dessa beräkningar kunna läggas till grund för åtgärder av den begränsade räckvidd, som här avses.

Med hänsyn till det ekonomiska läge, vari bolaget befinner sig, böra enligt utskottets mening åtgärderna närmast gå ut på att minska bolagets betungande räntebörda och lätta dess likviditetssvårigheter. Departementschefens förslag härutinnan, som tillstyrkts av flertalet remissmyndigheter, innebär i stort sett, att en del av låneskulden konverteras till aktiekapital. Sålunda skulle de statsgaranterade lånen å sammanlagt 180 miljoner kronor, med vilka utbyggnaden huvudsakligen finansierats, inlösas, varjämte 20 miljoner kronor skulle ställas till förfogande för täckande av den konstaterade merkostnaden för utbyggnaden m. m. Ifrågavarande belopp, sammanlagt 200 miljoner kronor, föreslås skola tillföras bolaget i form av aktiekapital.

Då, enligt vad det visat sig, järnverkets utbyggnad till alltför stor del finansierats genom upplåning, synes utskottet det av departementschefen framlagda förslaget utgöra en godtagbar lösning. Härigenom kommer bolaget att befrias från de ränteutgifter, som belöpa på ifrågavarande lån och vilka uppskattas till något över 7 miljoner kronor per år. Samtidigt ökas statens kostnader för statsskuldens förräntning med ungefär samma belopp. Så länge utdelning icke kan lämnas på bolagets aktier, kompenseras denna kostnadsökning icke av några inkomster. Staten får sålunda vidkännas en ökad nettoutgift, som kommer att belasta driftbudgeten. Därest anläggningslånet icke inlöses i riksbanken, torde i det aktuella läget bidrag av statsmedel få anvisas till bolaget för täckande av ränteutgifterna. Resultatet blir sålunda, vad angår statens utgifter, i båda fallen i stort sett detsamma.

I motionerna I: 406 och II: 521 har framhållits, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära, att bolagets aktiekapital bleve betydligt större än som vore företagsmässigt normalt. Denna anmärkning har måhända visst fog för sig. Då det emellertid här icke är fråga om en definitiv lösning av bolagets finansieringsfråga, synes påtalade omständighet icke böra tillmätas större betydelse.

I de sistnämnda båda motionerna har vidare framhållits, att aktierna i bolaget skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag komma att i statens räkenskaper upptagas med för högt belopp. Utskottet medger, att ifrågavarande förhållande icke i och för sig är fullt tillfredsställande men bör kunna godtagas, till dess en säker grund för värderingen av bolagets tillgångar åstadkommits och en finansiell rekonstruktion kunnat verkställas.

Av det sålunda anförda följer, att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna, såvitt nu är i fråga.

Utskottet delar departementschefens mening, att staten bör medverka till en mera tillfredsställande ordning för täckande av bolagets behov av rörelsekapital än den, som hittills varit rådande. Utskottet vill erinra om att bolaget för tillgodoseende av sitt behov av rörelsekapital har, utöver det av staten garanterade förlagslånet å högst 6 miljoner kronor, upptagit tillfälliga krediter å sammanlagt ca 80 miljoner kronor. Dessa senare förfalla till betalning inom den närmaste tiden. Utskottet anser i likhet med departementschefen, att större delen av lånebehovet för ifrågavarande ändamål bör tillgodoses genom en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Beloppet av denna kredit torde, såsom föreslagits i propositionen, böra bestämmas till högst 75 miljoner kronor. Härav följer, att det i motionerna I: 403 och II: 516 gjorda yrkandet om beviljande av högre kredit avstyrkes.

Bolagets sammanlagda förluster för tiden intill utgången av år 1953 beräknas uppgå till i runt tal 30 miljoner kronor. Utskottet vill tillstyrka, att dessa förluster utjämnas genom nedsättning av aktiekapitalet med nämnda belopp. Motsvarande avskrivning av aktiernas värde bör göras i statens räkenskaper. Härför bör för nästa budgetår under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster anvisas ett anslag av 30 miljoner kronor.

Sammanfattningsvis vill utskottet i anledning av vad som motionsvis anförts framhålla, att det nu föreliggande förslaget innebär ett kapitaltillskott endast såvitt angår det belopp av 20 miljoner kronor, som begärts för täckande av merkostnader för järnverkets utbyggnad m. m. Mot storleken av detta tillskott, som erfordras för fullföljande av tidigare investeringsbeslut, torde med hänsyn till den sedan år 1950 inträffade prisstegringen och de skäl i övrigt, som åberopats av bolaget, några vägande invändningar knappast kunna göras.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, såvitt de avse skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag* under fonden för statens aktier för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kronor;

III. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, medgiva, att Norrbottens järnverk aktiebolag må, efter beslut av Kungl. Maj:t, disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 75 000 000 kronor;

IV. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 406 och II: 521 samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 516 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, till *Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag* under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 30 000 000 kronor;

V. att riksdagen må avslå motionerna I: 406 och II: 521, i vad de avse anvisning under tionde huvudtiteln till bidrag till Norrbottens järnverk aktiebolag för räntebetalningar och avskrivningar.

Stockholm den 30 mars 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlon, Iwar Anderson, Näsgård, Gillström, Näsström, Pålsson, Hesselbom, Gustaf Andersson, Boman, Edvin Thun, Holmqvist, Aastrup och Lundgren; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmborg i Skövde, Bergström, Ståhl, Lindholm, Rubbestad, Eriksson i Sandby, Åkerström, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Persson i Växjö, Birke, Löfroth, Andreasson och fröken Olsson.

Reservationer

1) av herrar *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett *dels* att utskottets yttrande från och med det stycke, som på s. 8 börjar med orden »Utsikterna för», till och med det stycke, som på s. 10 slutar med orden »kunna göras», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Som av föreliggande proposition framgår har riksdagen upprepade gånger sedan Norrbottens järnverks tillkomst ställts inför anspråk både på direkta statsanslag och på lånegarantier för järnverkets räkning. Utskottet vill erinra om att dessa åskanden ej sällan haft karaktär av efterhandsframställningar. Utskottet och riksdagen har således tvingats överväga sin ståndpunkt under trycket av 'fullbordade fakta'.

Även om vissa förklaringar till ett sådant beteende i detta fall kunna anföras, anser sig utskottet i sammanhanget böra bestämt framhålla, att

det enligt dess mening icke är godtagbart, att anslag av statsmedel förhandsdiskonteras. Som särskilt anmärkningsvärt måste det framstå, om efterhandsanspråk såsom fallet är i fråga om Norrbottens järnverk få en i förhållande till de verkligen beviljade anslagen betydande omfattning samt om de framkomma som resultat av åtgärder, till vilkas lämplighet riksdagen icke i tid fått taga ställning.

Mot denna bakgrund framstår det som anmärkningsvärt, att järnverkets styrelse utan närmare förklaringar anser sig kunna förutskicka, att företagets driftsförluster för de närmaste åren skola täckas av statsverket. Utskottet kan icke finna det lämpligt, att riksdagen ikläder statsverket på intet sätt preciserade framtida förpliktelser.

Föreliggande proposition innebär ett förslag till finansiell rekonstruktion av Norrbottens järnverk aktiebolag.

Förutsättningen för att en finansiell rekonstruktion av ett företag skall kunna leda till en bestående sanering är, att detsamma kan anses vara företagsmässigt och driftsekoniskt sunt. Är så icke fallet, vinner man med företagsfinansiella åtgärder i huvudsak endast tid. De grundläggande problemen kvarstå olösta, vilket skapar ständig risk för ackumulerade förluster och för att nya saneringsåtgärder skola behöva tillgripas.

De uppgifter, som stått utskottet till buds, ha icke gett tillräckligt underlag för att bedöma räntabilitet, självkostnader och utvecklingsmöjligheter i Norrbottens järnverk. Att verket icke fyllt de förväntningar, som ställts på detsamma, är uppenbart. Någon fullständig klarhet om orsakerna härtill har icke stått att vinna. Följaktligen har utskottet ej kunnat bilda sig något säkert omdöme i frågan, huruvida det förhållandet, att driften hittills varit förlustbringande, berott på omständigheter, som äro möjliga att inom överskådlig tid övervinna, eller på bestående drag i företagets konstruktion. Detta är den väsentliga frågan — särskilt ur sysselsättningssynpunkt. Att binda arbetskraft vid ett företag, som icke har rimliga utsikter att utan stora statsanslag även i en hårdare konjunktur än den nuvarande bereda de anställda arbete och utkomst kan inte vara god sysselsättningspolitik.

Norrbottens järnverk aktiebolag har, trots uppkomna förluster och de stora, delvis opåräknade investeringar av statsmedel, som där gjorts, icke varit föremål för någon företagsekonomisk analys av utomstående experter.

Under dessa förhållanden finner sig utskottet böra hemställa om bifall till i olika motioner framförda förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en förutsättningslös utredning om orsakerna till det nuvarande läget i järnverket och om företagets förutsättningar för räntabel drift i framtiden även i hårdnande intern och internationell konkurrens. Mycket tyder nämligen på att det icke kan betraktas som verklighetsgrundat att utgå från att järnkonjunkturen från förra hösten kommer att fortbestå. Först då resultaten av en sådan undersökning föreligga, kan definitiv ställning tagas till förslaget att finansiellt rekonstruera företaget.

Det torde emellertid stå klart, att redan uppkomna förluster inom företaget under alla förhållanden måste täckas utifrån. Utskottet har icke något att invända mot de beräkningar, som gjorts rörande storleken av dessa förluster, ej heller mot förslaget att det behövliga beloppet — 30 000 000 kronor — ställes till förfogande för ändamålet under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster. En utredning av det slag, som utskottet finner erforderlig, måste taga viss tid i anspråk. Även om utredningen bedrivs med största skyndsamhet, vilket utskottet finner väsentligt, kan den knappast vara genomförd förrän efter utgången av nästa budgetår. Då järnverkets situation uppenbarligen är sådan, att detsamma under denna tid icke av sina driftsinkomster kan bestrida räntor på utestående skulder eller genomföra behövliga avskrivningar, torde det vara ofrånkomligt att för dessa ändamål anvisa särskilt anslag. Utskottet beräknar storleken av de ofrånkomliga ränte- och avskrivningsutgifterna för ett år till omkring 30 000 000 kronor och hemställer, att riksdagen måtte för ändamålet anvisa ett anslag av detta belopp för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln. Framhållas bör, att ett sådant beslut icke kan anses vara bindande för tiden efter nästa budgetårs utgång. Skulle under den tid, utredningen pågår, ofrånkomligt behov av viss ökning i företagets rörelsekapital anmäla sig, torde förslag därom kunna förväntas från Kungl. Maj:t.

Bland orsakerna till de i järnverket uppkomna driftsförlusterna ha åberopats speciella, sociala, näringspolitiska, försörjningsmässiga och beredskapsmässiga skyldigheter, till vilka särskild hänsyn borde tagas vid en bedömning av statsverkets kostnader för verkets drift. Det framstår som angeläget, att dessa allmänna påpekanden — utvidgade så att de innefatta hela bilden av järnverkets särskilda förhållanden — i möjligaste mån preciseras. Järnverkets styrelse torde få anses ha särskilda möjligheter att konkret sammanfatta de omständigheter av denna art som för verkets drift äro av betydelse.

Önskvärdheten av att stödja uppkomsten av ett differentierat näringsliv i Norrbottens län, som har största möjliga motståndskraft mot häftiga konjunkturväxlingar, har ofta understrukits. Som särskilda skäl härför ha åberopats länets säregna förhållanden. Utskottet finner syftet härutinnan angeläget. En alltför hård sammankoppling av detsamma och det till Luleå koncentrerade järnverket måste emellertid anses diskutabel. Fördelarna ur länets synpunkt av investeringarna i järnverket måste vägas mot de fördelar, som skulle kunna stå att nå genom att investeringar på andra områden av länets näringsliv befordras. Utskottet hemställer, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om de förslag, som här angivna önskemål motivera.»

dels ock att utskottets hemställan bort i nedan angivna delar ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 406 och II: 521 och i anledning av motionerna I: 403 och II: 516 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivel-

se till Kungl. Maj:t anhålla dels om förutsättningslös utredning av läget i Norrbottens järnverk aktiebolag och av de förhållanden, som med verket äga samband, dels att styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag anmodas närmare ange de icke affärsmissiga omständigheter, som kunna vara av betydelse vid en bedömning av företagens resultat och framtid, dels ock att de förslag, vartill dessa undersökningar samt önskemålet att differentiera och stärka näringslivet i Norrbottens län kunna föranleda, snarast måtte föreläggas riksdagen;

II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om aktie-teckning i Norrbottens järnverk aktiebolag;

III. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 406 och II: 521 samt II: 8 och med avslag å motionerna I: 403 och II: 516, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande för Norrbottens järnverk aktiebolag att disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 75 000 000 kronor;

V. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 406 och II: 521, såvitt nu är i fråga, till *Bidrag till Norrbottens järnverk aktiebolag för räntebetalningar och avskrivningar* under tionde huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kronor.»

2) av herrar *Ohlon, Boman, Aastrup, Malmborg* i Skövde, *Ståhl*, fröken *Elmén* och herr *Löfroth*, vilka ansett

dels att utskottets yttrande från och med det stycke, som på s. 8 börjar med orden »Motionsvis har», till och med det stycke, som på s. 10 slutar med orden »kunna göras», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet anser i likhet med departementschefen, att en rekonstruktion av bolaget icke kan undvikas. Det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget kan emellertid enligt utskottets mening icke utgöra någon verklig lösning av rekonstruktionsfrågan. Detta förslag innebär nämligen i realiteten endast ett uppskjutande av ytterligare nödvändiga saneringsåtgärder. Bolagsstyrelsen har också förutskickat, att även vid bifall till förslaget styrelsen räknar med fortsatta driftförluster, vilka förutsätts skola täckas av tillskott från staten. Det synes utskottet allvarligt kunna ifrågasättas, om ofullständiga stödåtgärder, givna med några års mellanrum, äro statsfinansiellt och företagsmässigt försvarbara. Ur alla synpunkter anser utskottet riktigast, att den genomgripande rekonstruktion, som förr eller senare blir ofrånkomlig, göres snarast möjligt och i ett sammanhang. Detta är även tankegången i de utredningar, som på enskilt initiativ verkställes rörande järnverkets ekonomiska förhållanden och framtidsutsikter. Härvid torde kunna exempelvis

hänvisas till den analys av järnverkets problem, som gjorts av verkställande direktören i Uddeholms aktiebolag Nils Danielsen och vilken innevarande år publicerats i tidskriften Balans.

En rekonstruktion av den omfattning, som utskottet anser erforderlig, kan emellertid icke ske enbart på de beräkningar, som nu framlagts av bolaget. Hela det problemkomplex, som berör järnverkets dagsläge och framtida räntabilitetsutsikter, måste bli föremål för en förutsättningslös utredning. Härför bör självfallet anlitas ekonomisk och teknisk expertis. Denna bör lämpligen icke vara engagerad i Norrbottens järnverk liksom ej heller i företaget, som konkurrera med verket. Först sedan resultatet av en sådan utredning föreligger, kunna behövligen rekonstruktionsåtgärder överblickas och vidtagas. Utskottet vill på nu anförda skäl föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet sålunda anført.

Med hänsyn till bolagets för närvarande prekära läge synes det nödvändigt, att, i avvaktan på resultatet av förenämnda utredning, vissa tillfälliga åtgärder av ofrånkomlig natur nu vidtagas. Utskottet vill erinra om att bolaget för tillgodoseende av sitt behov av rörelsekapital har, utöver det av staten garanterade förlagslånet av 6 miljoner kronor, upptagit tillfälliga krediter å sammanlagt ca 80 miljoner kronor. Dessa senare förfalla till betalning inom den närmaste tiden. Utskottet anser i likhet med departementschefen, att större delen av lånebehovet för ifrågavarande ändamål bör tillgodoses genom en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall krediten bestämmas till 75 miljoner kronor. Utskottet anser emellertid, att härtill bör läggas det belopp av sammanlagt 20 miljoner kronor, som svarar mot uppkommen merkostnad för järnverkets utbyggnad m. m. I enlighet härmed bör krediten alltså bestämmas till 95 miljoner kronor, alltså samma belopp som Kungl. Maj:t föreslagit. Sistnämnda summa utgöres nämligen av dels 75 miljoner kronor för täckande av bolagets behov av rörliga krediter, dels skillnaden mellan 200 miljoner kronor, som enligt Kungl. Maj:ts förslag avses till teckning av aktier i bolaget, och 180 miljoner kronor, som enligt samma förslag avses för inlösen av de statsgaranterade anläggningslånen.

Av det anförda följer, att utskottet icke kan tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om nyteckning av aktier för inlösen av förenämnda lån å 180 miljoner kronor. För dessa lån bör alltså lämnas fortsatt lånegaranti, tills rekonstruktion skett.

Mot Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning i statens räkenskaper av det belopp å 30 miljoner kronor, som svarar mot uppkomna driftsförluster intill utgången av år 1953, har utskottet icke något att erinra.»

dels ock att utskottets hemställan hort i nedan angivna delar ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att

Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av Norrbottens järnverk aktiebolags nuvarande status och dess framtida räntabilitetsutsikter och att på grundval av resultatet därav framlägga förslag till rekonstruktion av företaget;

II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 403 och II: 516, I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag;

III. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 403 och II: 516 samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 406 och II: 521 samt II: 8, samtliga motioner såvitt nu är fråga, medgiva att Norrbottens järnverk aktiebolag må, efter beslut av Kungl. Maj:t, disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret av högst 95 000 000 kronor;»